

РОЗДІЛ II

Проблеми двостороннього й багатостороннього міждержавного співробітництва

УДК:327.5(477+438)

А. С. Пивоваров – кандидат політичних наук, асистент кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича

Українсько-польські відносини в контексті євроінтеграції

*Роботу виконано на кафедрі міжнародних відносин
ЧНУ ім. Ю. Федьковича*

Проаналізовано євроінтеграційний аспект українсько-польського стратегічного партнерства, розглянуто основні цілі, проблеми та перспективи українсько-польських відносин у контексті зовнішньополітичного курсу України на євроінтеграцію.

Ключові слова: Республіка Польща, Україна, стратегічне партнерство, зовнішньополітичні цілі, євроінтеграція, міжнародні відносини, двостороння співпраця.

Пивоваров А. С. Украинско-польские отношения в контексте евроинтеграции. Проанализирован евроинтеграционный аспект украинско-польского стратегического партнерства, рассмотрены основные цели, проблемы и перспективы украинско-польских отношений в контексте внешнеполитического курса Украины на евроинтеграцию.

Ключевые слова: Республіка Польща, Україна, стратегічне партнерство, внешнеполитические цели, евроинтеграция, международные отношения, двустороннее сотрудничество.

Pyvovarov A. S. The Ukrainian-Polish Relationships in the Context of European Integration. The article deals with one of the most important aspects of Ukrainian-Polish relationships – integration to European Union. The main goals and problems of Ukrainian-Polish relationships in the context of European integration are analyzed.

Key words: Polish Republic, Ukraine, strategic partnership, foreign-policy goals, European integration, international relations, bilateral cooperation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Республіка Польща привертає особливу увагу серед низки держав і міжнародних організацій, проголошених стратегічними партнерами України, протягом часу існування її як незалежної держави. Це зумовлено не тільки тим, що ця країна є безпосереднім сусідом України, тісно пов'язана з нею в плані історичному, культурному й етнічному, але, передовсім, якістю і змістом стратегічної співпраці обох держав. Крім того, саме Польща сьогодні відіграє вирішальну для євроінтеграційного курсу України роль, усіяко підтримуючи її ініціативи та лобіюючи її інтереси всередині ЄС. При цьому вона також слугує для України вдалим прикладом євроінтеграції, чий корисний досвід варто вивчати, переймати й застосовувати до українських реалій.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Грунтовний аналіз і висвітлення українсько-польських відносин, їх становлення та розвитку, динаміки в різних сферах суспільного життя є предметом досліджень багатьох українських та польських науковців. Зокрема, українсько-польське партнерство крізь призму євроінтеграційних процесів проаналізовано в працях К. Маляка [9],

Л. Доная [7], З. Бжезінського [6], Я. Матійчика [2], Л. Токара [5], Ю. Макара [1] й багатьох інших. Розглядаючи різні аспекти українсько-польських відносин, більшість дослідників, однак, одностайні щодо позитивної оцінки стану відносин між державами у сфері зовнішньополітичної підтримки та євроінтеграції.

Мета статті – дослідження ролі та значення українсько-польського стратегічного партнерства для зовнішньополітичного курсу України на євроінтеграцію. Відповідно до мети поставлено такі **завдання**: висвітлити особливості українсько-польських відносин у сфері євроінтеграції; проаналізувати основні зовнішньополітичні інтереси й цілі обох держав; показати важливість польської зовнішньополітичної підтримки для євроінтеграції України; визначити перешкоди, які можуть впливати на добрий стан відносин між державами.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За роки співпраці Україні та Польщі вдалося створити унікальні і у власній історії, і на тлі європейської співпраці міждержавні відносини. Особливо важливим є те, що політичними цілями цих стосунків можна визначити, насамперед, запобігання появі нової лінії поділу Європи на українсько-польському кордоні, сприяння зміцненню відносин Заходу й Сходу, Півночі та Півдня Європи. Отже, партнерство між двома країнами виходить далеко за межі двостороннього співробітництва й стає частиною таких важливих для сучасних міжнародних відносин процесів, як європейська інтеграція, євроатлантична співпраця, будівництво нової системи глобальної безпеки тощо. А оскільки саме Україна та Польща є двома найбільшими в Центральній-Східній Європі державами, то стабільність, нормальний стан і прогнозованість їхніх двосторонніх відносин суттєво впливають як на регіональний, так і на європейський та світовий рівні безпеки.

У цьому контексті важко не погодитися з думкою професора Ю. І. Макара, що, з погляду ретроспективного аналізу, однією з причин двох світових воєн у ХХ ст., передусім у Європі, були брак незалежної Української та Польської держави в першому випадку, а в другому – слабкість останньої. Щодо нинішнього міжнародного становища, то взаємодія обох держав не лише в регіоні Центрально-Східної Європи, але й в усій Європі відіграє значну позитивну роль, хоча внаслідок, історично зумовлених причин Україна поки що значно уступає не лише Польщі у своїй діяльності на міжнародній арені. Проте ні в кого немає сумніву, що Україна раніше чи пізніше вийде із нинішньої болючої для неї фази розвитку, чому, зі свого боку, всіяко сприяє й Польща [1, 561].

Зазначені фактори зумовлюють виняткове місце відносин із Республікою Польща в переліку зовнішньополітичних пріоритетів України та її важливу роль у становленні й розвитку вітчизняної міжнародної стратегії. Як один із найближчих союзників України Польща також відіграє значну роль у підтримці її євроінтеграційних ініціатив, що особливо актуально на сучасному етапі розвитку держави. Окрім того, Польща – один із найважливіших українських партнерів у всіх сферах державного існування, починаючи від сфери економічної, де вона виступає як постійний і значний експортер українських товарів і промислової продукції, закінчуючи сферою геополітичною, де українсько-польський союз поступово перетворюється на важливий чинник стабільності та безпеки в регіоні Центральної та Східної Європи, як, зрештою, і безпеки всього Євразійського континенту. На думку експертів із Центру Разумкова, саме Республіка Польща впевнено тримається попереду інших стратегічних партнерів України за якістю змісту двосторонніх відносин [3, 4]. Стратегічне значення українсько-польських стосунків підкреслюють також часті контакти на найвищому рівні, регулярні зустрічі президентів, глав урядів, керівників різних комісій і парламентських груп. Крім того, на фоні стратегічного партнерства України з іншими державами, українсько-польські відносини виглядають досить симетричними й рівноправними, а це – важлива ознака стратегічного партнерства. Важливим моментом є й те, що від початку дев'яностих Польщі вдалося багато чого досягти в трансформації своєї соціальної, політичної та економічної системи, так само результативними виявилися і її кроки на шляху до євроатлантичної та європейської інтеграції. Цього вона досягла завдяки рішучості як польської влади, так і польського суспільства. Тому розбудова відносин із Польщею, запозичення її досвіду в проведенні глобальних реформ й інтеграції в Європу надзвичайно важливі для України.

Набуття Польщею 1 травня 2004 р. повноправного членства в ЄС стало надзвичайно важливою подією, яка визначальним чином вплинула і впливає на стосунки між двома державами. Попри низку негативних моментів, ця подія має й позитивне значення для України. Наприклад, хоча шенгенська

система й обмежує в'їзд громадян третіх країн до ЄС, але одночасно значно розширює свободу пересування всередині ЄС для тих, хто має шенгенську візу. Прикордонне співробітництво за таких умов сприяє пристосуванню української економіки до вимог ЄС. Крім того, Польща має змогу допомагати залучати гроші ЄС для фінансування проєктів у Польщі та Україні, які будуть приносити користь економікам обох країн.

У справі інтеграції України до європейських і євроатлантичних структур, окрім реформування всіх сфер державного життя й переведення їх на європейські стандарти, велику роль відіграє також зовнішня підтримка України з боку держав, які є дійсними або потенційними членами Європейського Союзу. Серед них роль Польщі як однієї з найбільших тепер країн-членів Європейського Союзу, а також стратегічного партнера й найближчого союзника України в регіоні Центрально-Східної Європи є особливо важливою [2, 41].

Для самої ж Польщі підтримка співробітництва та зближення України з ЄС, включаючи в перспективі вступ до ЄС, стала характерною рисою її «української політики». Це зумовлено загальним баченням Варшавою основних контурів європейського розвитку в контексті польських національних інтересів і прагненням відігравати важливу роль у східній політиці Євросоюзу. Польська держава найповніше в нинішній Європі враховує українські євроінтеграційні інтереси та наміри. Підтримка Польщею європейської інтеграції України набуває особливо важливого значення в умовах, коли поза офіційним порядком денним Євросоюзу продовжує залишатися принципове питання про надання Україні чіткої перспективи членства. Політично більш впливові органи ЄС і більшість країн-членів не виключають вступу України у віддаленій перспективі, але зараз воліють розвивати двосторонні взаємини лише у форматі політики сусідства. На цьому загальному тлі особливість польського підходу полягає в намаганні вже тепер активно сприяти створенню політичних передумов для приєднання нашої країни до європейської спільноти і яскравим прикладом цього є ініціатива «Східне партнерство». Для підтримки України Польща діє спільно з європейськими партнерами – Німеччиною, країнами Вишеградської групи й іншими державами ЄС. Водночас, з огляду на небажання ЄС відкрити перед Україною чітку перспективу членства в ЄС, Варшава змушена частіше вдаватися до формулювань, які враховують офіційну позицію Євросоюзу щодо цього питання.

Проблема українсько-польських відносин становить безсумнівний як науковий, так і політичний інтерес. Адже йдеться про стосунки, які мають не лише велике значення з погляду національних інтересів обох держав, а й у розвитку загальноєвропейських процесів. Як становлення нормальних відносин між Францією й Німеччиною відіграло важливу роль у забезпеченні стабільності та мирного розвитку держав Західної Європи, так і розбудова цивілізованих стосунків між Україною й Польщею сприяє зміцненню безпеки та стабільності держав Центральної й Східної Європи, адже в цьому регіоні саме Польща та Україна є двома найбільшими державами, з огляду на територію, населення, економічні й військові можливості. Крім того, вони становлять важливу для геополітичного ландшафту країн Європи вісь, заповнюючи собою простір між Росією та Німеччиною – одними з найпотужніших держав континенту. Протягом тривалого часу цей простір був ареною суперництва вищевказаних держав, тож сучасні українсько-польські стосунки важливі не тільки для нашого регіону, а й для стабільності цілого континенту [6, 26–28]. З огляду на це серед цілей українсько-польського стратегічного партнерства варто особливо увагу звернути на таке:

- 1) зміцнення української незалежності;
- 2) інтеграція України із цивілізаційною системою Заходу, його політичних та військових структур;

- 3) розвиток в Україні ринкової економіки;

- 4) нівелювання впливів імперської зовнішньої політики Росії;

- 5) сприяння вільному рухові людей, ідей та інформації на просторі Центрально-Східної Європи;

- 6) спільна координація політичних дій у стосунках із Росією [7, 130].

З ієрархії цілей випливають основні принципи зовнішньої політики кожної зі сторін. Для України – це позитивна інтеграція, реалізація принципу добросусідства в умовах нового сусідства з ЄС, захист національних інтересів у економічно-торговельній сфері, контроль за реалізацією двосторонніх домовленостей, співробітництво політичних еліт. Для Польщі – реалізація євроінтеграційних процесів на національному рівні, підтримка союзницьких програм, реалізація принципу добросусідства, підтримка концепції різнобічного стратегічного партнерства, розв'язання міграційних проблем у рамках європейської політики, співпраця політичних еліт [5, 152–153].

Сьогодні саме Польща є для України послом її європейського вибору. Крім того, Польща як член ЄС має змогу допомогти (і допомагає) Україні розв'язати низку важливих питань, зокрема залучення України до списку країн, чії громадяни не потребують віз для пересування територією Європейського Союзу (це має збільшити привабливість Заходу в очах українців, особливо східних); підписання певних угод і порозумінь між Україною та ЄС; розвиток спільних проектів між Україною й країнами ЄС на українсько-польському кордоні тощо [9, 92].

Зі свого боку, Україна для Польщі не менш важлива. Польські аналітики зауважують, що Польща як європейська держава потребує України, особливо після повного відходу Білорусі до політичної орбіти Росії. Важливий також економічний аспект відносин, оскільки з розвитком польської економіки зростає потреба в ринках збуту продукції, а Україна якраз і є одним із найбільших таких ринків [4, 118]. Суттєвий і той факт, що Україна становить і буде становити буферну зону між Польщею та Росією, а це набуває особливої вагомості з огляду на нинішню зовнішню політику останньої [9, 83].

Сьогодні відносини між державами можна визнати як досить добрі. Проте їм ще далеко до рівня відносин між Польщею та Німеччиною чи, зокрема, після вступу Польщі до НАТО й підтримки американської інтервенції в Ірак – до стосунків між Польщею та Америкою.

Деякі польські дослідники навіть вважають, що польська сторона не досить добре справляється зі своїми зобов'язаннями щодо східного сусіда. Так, на думку польських експертів, Польща небагато зробила, щоб наповнити свої декларації змістом: «Багато разів виявлялося, що більше думаємо про свої короткотермінові інтереси, боячись Москви, ніж про свої інтереси стратегічні. Цей страх перед Москвою потрібно подолати... Стратегічна співпраця Польщі з Україною суперечить декларованим інтересам російської держави і її політичній практиці» [7, 131]. Ще один польський аналітик К. Малак, навіть заявляє, що для Польщі у стратегічній перспективі (50–60 років) союз з Україною був би таким же важливим, як і членство в НАТО [9, 94].

Євросоюз на цьому етапі бачить Польщу останнім «східним форпостом» Європи, тоді як саму Польщу, яка вважає себе європейською країною, таке положення не влаштовує. Тому підтримка України в справі набуття нею асоційованого статусу в ЄС – цілком раціональний хід. У разі успіху – це шанс для Польщі набути репутацію впливової країни ЄС, а не «молодшої сестри», якою її бачать у багатьох впливових європейських країнах. У майбутньому польські голоси в європейських органах матимуть важливе значення для розв'язання проблем України. Членство Польщі в ЄС відкриває для України нові можливості у сфері політичних та економічних перетворень. На практиці це означатиме якнайбільшу активність України в справі модернізації держави й економіки, цілковиту реалізацію наявних демократичних інститутів, підтримку ідеї громадянського суспільства, розширення сфер діяльності неурядових організацій.

Польща є стратегічним партнером України, і цінність цього партнерства відзначають обидві сторони: воно є впливовим фактором економічної й політичної стабілізації не лише в Центрально-Східній Європі, а й на континенті в цілому. Пріоритетність і важливість взаємодії Україна–Польща підкреслюється стабільністю двосторонніх відносин, тому що Польща – єдиний стратегічний партнер, із яким Україна не має серйозних проблем, і ці стратегічні відносини здійснюються без будь-якого тиску з обох сторін.

Варто, однак, звернути увагу й на деякі проблемні моменти українсько-польського стратегічного партнерства. Зокрема, соціологічні дослідження свідчать про існування негативних стереотипів у свідомості обох народів. Перешкодою на шляху до повного примирення, порозуміння та єднання обох народів, що гальмує здійснюване на найвищому рівні налагодження українсько-польських зв'язків, є психологічний бар'єр у вигляді синдрому упередженості, негативних стереотипів, а то й проявів ворожості, породжених українсько-польськими конфліктами й драматичними подіями в минулому. На жаль, в історичній пам'яті обох народів міцно закарбувалися драматичні події останньої світової війни та повоєнних років, причини яких сягають XIX ст. – часу зародження сучасних націоналістичних ідеологій. Такий стан суспільної свідомості поглибили ще й роки комуністичного тоталітаризму, який сприяв зміцненню негативних стереотипів.

Суспільний образ України й українців у Польщі значною мірою склався під впливом історії, причому не тільки подій Другої світової війни, а й значно більш віддалених. Роки незалежності обох держав, безперечно, впливають на цей образ, але зміни відбуваються дуже повільно [8, 9].

Нові елементи образу України й українців у польському сприйнятті постають завдяки специфічним контактам – ринкова торгівля, нелегальна робота тощо.

Як показують соціологічні дослідження, образів українців в очах поляків властиві, передовсім, негативні риси. Україна асоціюється з кривавими подіями Другої світової, а українці сприймаються як народ не толерантний, агресивний, а Україна – як держава бідна, у якій немає порядку [10, 8–15].

Образ України як країни для поляків не надто виразний. Багато хто не має уявлення щодо функціонування тут парламентської системи, ринкової економіки, юридичної системи тощо. Єдине, що поляки знають точно, – це те, що існує високий рівень злочинності й корупції. Українці сприймаються як належні до Східної Європи та разом із білорусами й росіянами не викликають у поляків особливої симпатії.

Однак у цілому більшість поляків сходяться на думці, що Україна як держава відіграє значну роль у Європі, а економічна та політична співпраця з нею для Польщі важлива; крім того, порозуміння між обома народами також реальне.

Українці теж багато в чому негативно сприймають поляків, приписуючи їм такі негативні риси, як пиха, зарозумілість, демонстрація своєї вищості тощо. Неможливість легально працювати в Польщі для багатьох українців також є причиною негативного ставлення до своїх сусідів [8, 10–11].

Проте, незважаючи на не зовсім позитивне сприйняття один одного, обидва народи активно співпрацюють між собою у всіх сферах державного функціонування. Сьогодні важко не погодитися з твердженням, що сучасні українсько-польські відносини набули характеру саме стратегічного партнерства. Попри численні заяви українського зовнішньополітичного відомства стосовно визначення стратегічних партнерів України, Республіка Польща впевнено тримається попереду інших як за кількістю контактів, так і за якістю змісту.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, попри те, що Україна намагається розвивати стосунки з багатьма країнами, розвиток багатоаспектних відносин із Польщею носить пріоритетний та стратегічний характер. Тож важко не погодитися з твердженням, що сучасні українсько-польські відносини однаково важливі для обох держав, насамперед із погляду взаємної зовнішньополітичної підтримки на міжнародній арені та євроінтеграційних процесів. Уважаємо, що доцільно проводити подальші дослідження в напрямі вивчення специфіки українсько-польської співпраці у сфері євроінтеграції.

Список використаної літератури

1. Макар Ю. І. Україна – держави Центрально-Східної Європи: формування сучасних взаємин / Юрій Іванович Макар // *Ukraina: teksty i konteksty [księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Stefanowi Kozakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin / pod red. Bazylego Nazaruka, Walentyny Sobol, Wolodymyra Aleksandrowicza]*. – Warszawa : Katedra Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2007. – S. 555–566.
2. Матійчик Я. Європейський екзамен. Українсько-польські відносини на тлі паневропейської інтеграції / Ярослав Матійчик // *Політика і Час*. – 2001. – №8. – С. 40–47.
3. Пашков М. Реалії та перспективи стратегічного партнерства / Михайло Пашков, Валерій Чалий // *Дзеркало тижня*. – 2 груд. 2000 р. – С. 4.
4. Парфенова Л. Польша и Восточный рынок / Л. Парфенова // *Мировая экономика и международные отношения*. – 1997. – №7. – С. 113–123.
5. Токар Л. Роль та значення українсько-польського стратегічного партнерства у створенні ареалу безпеки євроатлантичного регіону / Любомир Токар // *Слов'янський вісник : зб. наук. пр. Серія «Історичні науки»*. – Рівне : РІС КСУ, 2004 – Вип. 4. – С. 150–159.
6. Brzezinski Z. Polish-Ukrainian Relations: Europe's Neglected Strategic Axis / Zbigniew Brzezinski // *«Survival»*. – 1993 (Autumn). – Vol. 35, No. 3. – P. 26–28.
7. Donaj Ł. Polityka bezpieczeństwa niepodległej Ukrainy 1991–2004 / Łukasz Donaj. – Łódź : Wyższa szkoła studiów międzynarodowych, 2005. – 239 s.
8. Konieczna J. Polska-Ukraina. Wzajemny wizerunek / Joanna Konieczna. – Warszawa, 2001. – 82 s.
9. Malak K. Polityka bezpieczeństwa narodowego Ukrainy / Malak Kazimierz. – Warszawa : Akademia obrony narodowej, 1999. – 133 s.
10. Rusakiewicz M. Ukrainiec i Polak w kręgu stereotypów / M. Rusakiewicz // *Zuстріczy*. – 1990. – № 3. – S. 8–15.

Статтю подано до редколегії
178.07.2012 р.